

فضائل حضرت خدیجه

علی امامی

درد جانکاه

دهم رمضان المبارک یاد آور داغ
جانسوز و حادثه جانکاهی است که
عصاره هستی و خاتم و افضل پیامبران
را به سوگ نشانند. در سال دهم بعثت
بانوی بزرگ اسلام بعد از ۲۵ سال
همراهی و فداکاری در راه پیامبر ﷺ با
کوله باری از رنجها، فداکاریها، گذشت
و ایثارها، در سن ۶۵ سالگی، چشم از
جهان فرو بست و همسرش محمد ﷺ
را در میان دشمنان در فراق جانسوزی
تنها گذاشت. این حادثه دردناک
درست بعد از سه روز از وفات
ابوطالب، حامی دلسوز و فداکار

پیامبر ﷺ اتفاق افتاد و آنچنان
حضرت ختمی مرتبت را متأثر و
محزون ساخت که آن سال (دهم
بعثت) را «عام الحزن» و سال غصه و
غم نامگذاری نمود و در میان اندوه
فراوان و اشکی چون باران، خدیجه را
در محلی به نام «حجون» به خاک سپرد.
آنچه در پیش رو دارید نگاهی
است گذرا، به فضائل خدیجه کبری،
بانوی فداکار و صبور اسلام.

فضائل خدیجه

۱. بصیرت ژرف

از بالاترین فضائل خدیجه کبری
این است که از اندیشه بلند و فکر

جمله گروهی از زنان قریش سخت خدیجه را مورد ملامت و سرزنش قرار دادند، تا آنجا که گفتند: «او با این همه حشمت و شوکت با یتیم ابو طالب که جوانی فقیر است تن به ازدواج داد. چه ننگ بزرگی.»

خدیجه که انتخابش از سر شناخت و معرفت بود، محکم و قرص بر انتخاب خویش پای فشرد و در جواب سخنان ناشی از جهالت و بی خبری آنها گفت: «ای زنان! شنیده‌ام شوهران شما [و خودتان] در مورد ازدواج من با محمد خرده گرفته‌اید و عیب جویی می‌کنید، من از خود شما می‌پرسم آیا در میان شما، فردی مانند محمد وجود دارد؟ آیا در شام و مکه و اطراف آن شخصیتی به سان ایشان در فضائل و اخلاق نیک سراغ دارید؟ من به خاطر این ویژگیها با او ازدواج کردم و چیزهایی از او دیده‌ام که بسیار عالی است.»^۲

گذشت زمان، پیروزیهای پی در

عمیق و بصیرت ژرف برخوردار بود؛ مخصوصاً عقل عملی او در اوج خود قرار داشت. این امر را می‌توان از انتخاب پیامبر اکرم به عنوان شوهر آینده و شایسته خود از بین آن همه خواستگاران پولدار و تاجر فهمید.

او در چهره و رفتار محمد صلی الله علیه و آله آینده درخشان و ممتاز او را می‌دید، به همین جهت راز پیشنهاد ازدواج با محمد صلی الله علیه و آله را (قبل از بعثت) چنین بیان می‌کند: «يَا بْنَ عَمِّ! اِنِّي قَدْ رَغِبْتُ فِيكَ لِقِرَابَتِكَ مَنِّي وَ شَرَفِكَ فِي قَوْمِكَ وَ اَمَانَتِكَ عِنْدَهُمْ وَ حُسْنِ خُلُقِكَ وَ صِدْقِ حَدِيثِكَ؛^۱ ای پسر عمو! من به خاطر خویشاوندی‌ات با من، و شرف و امانتداری‌ات در میان قوم خود، و به جهت اخلاق نیک و راستگویی‌ات، به تو تمایل پیدا کردم.»

جملات فوق به خوبی نشان می‌دهد که محبت و ارادت این بانو به پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله براساس عشق مجازی و محبت شهوانی نبوده، بلکه بر اثر معرفت و شناخت عمیقی بوده است که از شخصیت محمد صلی الله علیه و آله داشت. اما افرادی که چنین بصیرتی نداشتند، از

۱. سیره نبوی، ابن هشام، ج ۱، ص ۲۰۱؛ تاریخ طبری، ج ۱، ص ۵۲۱.

۲. بحارالانوار، ج ۱۶، ص ۸۱ و ج ۱۰۳، ص ۳۷۴.

جمع نشد غیر از رسول خدا ﷺ و خدیجه و من که سومین آنان بودم. نور وحی و رسالت را می دیدم و بوی نبوت را استشمام می کردم.»

خدیجه رضی الله عنها تا آخرین لحظه بر آن ایمان پای فشرد و در راه اسلام فداکاری و گذشت نمود و یک لحظه از رهبر اسلام و حمایت او غافل نگشت.

۳. از برترین بانوان دوسرا

برترین زنان جهان هستی را چهار زن تشکیل می دهند؛ چنانکه ابن اثیر از انس بن مالک از پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله نقل کرده که فرمودند: «خَيْرُ نِسَاءِ الْعَالَمِينَ مَرِيْمٌ، اَسِيَّةٌ، خَدِيْجَةُ وَ فَاطِمَةُ»^۱ برترین زنان عالم مریم، آسیه، خدیجه و فاطمه رضی الله عنها هستند.

همینها که کوله بار کمال را در دنیا بستند، در بهشت نیز در صدر قرار دارند و از جمله آنها خدیجه کبری رضی الله عنها می باشد. «عکرمه» از «ابن عباس» نقل می کند که حضرت رسول اکرم صلی الله علیه و آله

پی پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله، گسترش اسلام، و فرزندانانی که از خدیجه به یادگار ماند، از جمله فاطمه زهرا رضی الله عنها که یازده امام معصوم از نسل اوست، بر انتخاب زیبای خدیجه و بصیرت ژرف او تحسین گفت؛ هر چند خود شاهد ثمرات انتخاب شایسته خویش نبود.

۲. ایمان و اسلام محکم و پایدار

همان بصیرت ژرف خدیجه که باعث انتخاب محمد صلی الله علیه و آله برای همسری آینده او شد، عامل ایمان و اسلام او نیز گشت، و باعث شد که لقب اول زن مسلمان را به خود اختصاص دهد.

«ابن عبد البر» به سند خود از پدر «ابی رافع» نقل می کند که پیامبر خدا در روز دوشنبه (مبعث) نماز گذارد و خدیجه در (ساعات) آخر همان روز نماز خواند.^۱

و علی رضی الله عنه نیز بر ایمان و اسلام خدیجه این گونه صحه گذاشت که: «لَمَّا يَجْمَعُ بَيْتٌ وَاحِدٌ يُؤْمِنُ فِي الْإِسْلَامِ غَيْرَ رَسُولِ اللَّهِ وَ خَدِيْجَةَ وَ أَنَا فَأَلَيْتَهُمْ. أَرَى نُورَ الْوَحْيِ وَ الرِّسَالَةَ وَ أَشْمُ رِيْحَ النَّبُوَّةِ»^۲

خانه ای واحد در آن روز در اسلام

۱. استیعاب، ج ۲، ص ۴۱۹، ش ۱۳.

۲. تاریخ طبری، ج ۲، ص ۲۰۸ و شرح نهج البلاغه

ابن ابی الحدید، ج ۱۳، ص ۱۹۷.

۳. خصال صدوق، باب خصال اربعه.

خدا ﷻ با پانزده زن ازدواج کرد که برترین آنان خدیجه دختر خویلد بود.»

۵. مادر زهرا علیها السلام

طبق نص قرآن کریم همسران پیامبر مادران روحانی مؤمنان و «ام المؤمنین» هستند: «وَازْوَاجَهُنَّ أُمَّهَاتُهُنَّ»؛ «همسران او (پیامبر) مادران مؤمنین هستند» و خدیجه از برترین مصداقهای آیه بشمار می‌رود. و این سعادت در بین همه زنان حضرت، نصیب خدیجه گشت که یازده امام از نسل او از طریق فاطمه زهرا علیها السلام پدید آید. راستی چنین مقامی نیاز به لیاقت و استعداد بالا دارد.

از بین همه فرزندان حضرت محمد ﷺ فاطمه زهرا علیها السلام از مقام ممتازی برخوردار است؛ چرا که هم دارای عصمت است^۴ و هم امامت و وصایت از طریق نسل او استمرار

فرمودند: «أَفْضَلُ نِسَاءِ أَهْلِ الْجَنَّةِ خَدِيجَةُ بِنْتُ خُوَيْلِدٍ وَ فَاطِمَةُ بِنْتُ مُحَمَّدٍ وَ مَرْيَمُ ابْنَةُ عِمْرَانَ وَ آسِيَةُ بِنْتُ مُزَاحِمٍ امْرَأَةَ فِرْعَوْنَ»؛ بهترین زنان بهشت اینانند: خدیجه دختر خویلد، فاطمه دختر محمد و مریم دختر عمران و آسیه دختر مزاحم، همسر فرعون.»

۴. برترین همسر پیامبر اکرم ﷺ

پیامبر اکرم ﷺ همسران متعددی داشتند، ولی از نظر درجات یکسان نبودند.

یکی از آنها در حال حیات و بعد از رحلت پیامبر اکرم ﷺ سخت حضرت را اذیت و آزار داد، و بر خلاف دستورات او حرکت کرد، که همین امر باعث تنزل مقام و منزلت او گردید، ولی برخی از آنها مانند خدیجه کبری با تمام وجود و هستی خویش در راه اطاعت از پیامبر اکرم ﷺ و جلب رضایت او کوشید و در نتیجه در بین تمام همسران رتبه ممتاز را کسب نمود. مرحوم شیخ صدوق از امام صادق علیه السلام نقل می‌کند که آن حضرت فرمودند: «تَزْوِجَ رَسُولُ اللَّهِ بِخَمْسِ عَشْرَ امْرَأَةً أَفْضَلَهُنَّ خَدِيجَةُ بِنْتُ خُوَيْلِدٍ»؛ رسول

۱. اسدالغابة، ج ۵، ص ۴۳۷؛ استیعاب، ج ۴، ص ۱۸۲۱.

۲. خصال شیخ صدوق، باب خصال اربعه.

۳. احزاب/ ۵.

۴. احزاب/ ۳۳.

یافت.

۶. سخاوت و انفاق بی بدیل

ثروت خدیجه در آن دوران زبانزد خاص و عام بود. ثروت این بانوی کاردان و عاقله به قدری زیاد بود که مالداران درجه یک قریش چون «ابو جهل» و «عقبه بن ابی معیط» در نزد او ناچیز به شمار می‌رفتند.

مورخان ثروت خدیجه را بدین ترتیب شمرده‌اند:

۱. هزاران شتر که اموال تجار تی او را حمل می‌کردند.

۲. قبه‌ای از حریر سبز با طنابهای ابریشمی بر بام خانه‌اش افراشته بود. این امر نمایانگر ثروت فراوان او بود و فقرا نیز از روی این علامت برای استعانت و کمک مراجعه می‌کردند.

۳. چهار صد غلام و کنیز که خدمات ارجاعی او را انجام می‌دادند.^۱

پس از ازدواج با پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله، خدیجه تمامی این ثروت را در اختیار رسول خدا صلی الله علیه و آله قرار داد و عرض کرد: «الْبَيْتُ بَيْنَكَ وَآنَا أُمَّتُكَ؛ خانه (من) خانه تو، و من هم کنیز تو هستم.»^۲

ورقه بن نوفل، عموی خدیجه،

بعد از این قضیه کنار کعبه آمد و بین زمزم و مقام ابراهیم ایستاد و با صدای بلند گفت: «ای عرب! بدانید که خدیجه شما را شاهد می‌گیرد که خود همه ثروتش را از غلامان و کنیزان، املاک، دامها، مهریه و هدایایش را به محمد صلی الله علیه و آله بخشیده است و همه آنها هدیه‌ای است که محمد صلی الله علیه و آله آن را پذیرفته است و این کار خدیجه به خاطر علاقه و محبت او به محمد صلی الله علیه و آله است. شما در این باره گواه باشید و گواهی دهید.»^۳

و پیامبر اکرم نیز از این اموال برای پیش برد اسلام و اهداف آن نهایت استفاده را برد. به همین جهت خود آن حضرت فرمود: «هیچ ثروتی، هرگز مانند ثروت خدیجه به من سود نرساند.»^۴

۷. صبر و بردباری بی مانند

فردی مانند خدیجه که در درون

۱. الوقایع و الحوادث، محمد باقر ملبویی،

ص ۱۳؛ بحار الانوار، ج ۱۷، ص ۳۰۹

و ج ۱۶، ص ۲۲.

۲. همان دو.

۳. بحار الانوار، ج ۱۶، ص ۷۵-۷۷.

۴. همان، ج ۱۹، ص ۶۳.

پیشوایان زمان خود بوده است. آسیه تا پای جان از رهبری و رسالت موسی علیه السلام حمایت نمود، مریم با تحمل تهمت و رنجها پایه‌های رسالت عیسی علیه السلام را محکم نمود، فاطمه زهرا علیها السلام تا مرز شهادت از امام خویش علی بن ابی طالب پشتیبانی و دفاع نمود و سرانجام شهید راه امامت و ولایت گشت.

و اما خدیجه علیها السلام از حامیان راستین رسالت بود. او نیز جان و مال خویش را تقدیم رسالت نمود. او هم رسالت مدار بود و هم امامت محور. هم حامی و همگام رسالت بود و هم محب و طرفدار امامت. در مسورد حمایت از رسالت در بخشهای پیشین اشاراتی به میان آمد، در این بخش فقط به یک نکته اکتفا می‌شود. حضرت آدم در بهشت نگاهی به زندگی محمد صلی الله علیه و آله و خدیجه علیها السلام انداخت و گفت: «یکی از برترینهای محمد بر من این است که همسر او برای اجرای اوامر خداوند با شوهرش همکاری و مساعدت نمود و حال آنکه همسر من مرا در نا فرمانی خداوند تشویق نمود.»^۱

ثروت فراوان بزرگ شده طبعاً باید نازپرورده و کم تحمل باشد؛ اما خدیجه با برخوردار بودن از نعمتها بعد از ازدواج و ایمان به پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله خود را برای تحمل همه سختیها آماده کرد، تحمل فشارهای مختلف مشرکان مکه، سرزنشهای بستگان، محاصره اقتصادی در شعب ابی طالب و... مخصوصاً محاصره اقتصادی سخت او را اذیت و آزار داد و با کهولت سن (۶۳-۶۵ سالگی) تحمل و بردباری نهایی را به عرصه نمایش گذاشت. بنت الشاطی در این زمینه می‌گوید: «خدیجه در سنی نبود که تحمل آن همه رنج برایش آسان باشد، و از کسانی نبود که در جریان زندگی با تنگی معیشت خو گرفته باشد، اما در عین حال و با وجود کهولت سن، سختیهایی را که در اثر محاصره در شعب وارد می‌شد تا سر حد مرگ تحمل کرد.»^۱

۸. حامی رسالت و محب امامت

چهار زن در این دنیا به حد کمال رسیده‌اند و به عنوان زنان نمونه و شایسته هستی شناخته شدند: آسیه، مریم، خدیجه، فاطمه علیها السلام. از مهم‌ترین اشتراکات این چهار زن، حمایت و اطاعت از رهبری و

۱. خدیجه کبری، نمونه زن مجاهد مسلمان.

۲. طبقات ابن سعد، ج ۱، ص ۱۳۴.

مرحوم محلاتی به نقل از مجلسی رحمته می‌گوید: «روزی رسول خدا خدیجه را نزد خود خواست و فرمود: این جبرئیل است و می‌گوید: برای اسلام شروطی است: اول: اقرار به یگانگی خداوند، دوم: اقرار به رسالت پیامبران، سوم: اقرار به معاد و عمل به اصول و مهمات شرع، چهارم: اطاعت اولی الامر [یعنی علی] و ائمه طاهرین از فرزندان او و برائت از دشمنان آنها.» خدیجه هم به آنها اقرار نمود و آنها را تصدیق کرد.^۳

در خصوص امامت امیر مؤمنان، رسول اکرم صلی الله علیه و آله به خدیجه فرمود: «هُوَ مَوْلَاكَ وَمَوْلَى الْمُؤْمِنِينَ وَإِمَامُهُمْ بَعْدِي؛ علی مولای تو و مولای تمام مؤمنان و امام آنها پس از من است.»

آن گاه دست خود را بالای دست امیر مؤمنان گذاشت و خدیجه دست خود را بالای دست پیامبر قرار داد و این گونه بیعت ابدی ولایت مداری را انجام داد.^۴

اما در مورد محبت و ارادت خدیجه رضی الله عنها نسبت به علی رضی الله عنه، مرحوم مجلسی چنین نقل می‌کند: پس از ازدواج پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله با خدیجه [و به دنیا آمدن علی رضی الله عنه]، خدیجه را از دوستی و محبت علی رضی الله عنه خبر داد. و خدیجه پس از آن [به علی رضی الله عنه محبت فراوان داشت] و برای آن حضرت به وسیله خدمتکارانش لباس، زیور آلات، کنیز و ملزومات می‌فرستاد؛ به گونه‌ای که مردم می‌گفتند: علی برادر محمد صلی الله علیه و آله و محبوب‌ترین افراد نزد اوست و نور چشم خدیجه به حساب می‌آید.... الطاف و محبت‌های خدیجه صبح و شام به خانه ابو طالب روان بود.^۱

هنگام ولادت فاطمه رضی الله عنها، خدیجه بیشتر با ولایت آشنا گشت؛ چرا که دخترش زهرا هنگام ولادت، بعد از شهادت به توحید و رسالت، اینگونه شهادت داد: «وَ أَنَّ بَغْلِي سَيِّدُ الْأَوْصِيَاءِ وَ وَدِيِّ سَادَةِ الْأَسْبَاطِ^۲؛ و به راستی همسر سید اوصیا و فرزندانم سید و سالار نوادگان رسول خدا هستند.» علاوه بر این خدیجه رضی الله عنها ولایت علی و فرزندان او را صریحا پذیرفته بود، با آنکه در آن زمان امامت حضرت هنوز به فعلیت نرسیده بود.

۱. بحار الانوار، داراحیاء التراث، ج ۳۷، ص ۴۳.

۲. همان، ج ۴۳، ص ۳.

۳. محلاتی، ریاحین الشریعه، ج ۲، ص ۲۰۹.

۴. همان.